

Svět mezi válkami

Jako reakce na první světovou válku se zrodila dvě nová hnutí – komunismus a fašismus.

Komunismus i fašismus jsou **totalitární hnutí**. Vedou k nastolení totalitních režimů zavádějících kontrolu nad občaný. Přestože se jedná **o hnutí s odlišnými cíli, lze najít v jejich ideologii a způsobu vlády společné prvky**.

Společné znaky - cíl odstranit základy politické demokracie – tzn. existenci více politických stran, svobodných voleb a možnost uplatnění plurality názorů. Vše začíná ovládat jediná vládní a vládnoucí strana, která svou moc zajišťuje tím, že udělá ze státu pouze nástroj výkonu stranické politiky.

Spojuje je také názor, že pouze **jejich ideologie je správná**. Jiné názory a výklady jsou potírány. Metody vládnutí takovýchto režimů porušují nebo zcela potlačují základní lidská a občanská práva. **Jsou pro ně charakteristické prostředky státního teroru, donucování a policejního dozoru**.

Vládcí totalitních států jsou zároveň i diktátory v oblasti ideologie. Jejich ideologické cíle postupně vítězí nad tradičními morálními hodnotami, spoléhají na násilí, ke své propagandě užívají moderní metody šíření informací (rozhlas, tisk, film), **do školských a vzdělávacích systémů zavádějí jednotnou ideologii**.

Fašismus

Fašismus vzniká jako reakce na komunismus. Fašismus je antiliberální ideologií (**omezuje svobodu lidí**), je antidemokratický (**jsou zrušeny volby a politické strany**), využívá situace, ve které se země nachází – tedy nespokojenosti lidí.

Popírá myšlenku rovnosti lidí – prosazuje programové elitářství:

- VŮDCE** (duce, führer, caudillo) má **neomezenou moc, nepochybnitelnou autoritu**. Je členem strany, která získala většinu.
- mužská elita** – důležitá je její schopnost a oddanost vůdci
- poslušná masa** – ten kdo musí být veden

Fašismus stojí na **vůdcovském principu**. **Úloha státu se posiluje. Stát kontroluje veškerou politickou moc, vzniká státem hlídaná ekonomika – orientuje se na vojenské cíle, zůstává zachováno tržní hospodářství. První zemí, kde se objevil fašismus byla Itálie, pak následovalo Německo, Španělsko, Rumunsko a Bulharsko**.

Itálie

- rozvrácená politicky i ekonomicky
- vůdcem fašistů se zde stal bývalý **radikální socialistický novinář Benito Mussolini**. **Jeho přívrženci se seskupovali v ozbrojených skupinách, které se nazývaly Bojové italské svazy – Fasci italiani di combattimento** (oddíly **černých košil**). Vystupovali proti kapitalismu, požadovali pozemkovou reformu, sociální zabezpečení, mzdové minimum, konfiskaci církevní půdy a připojení Albánie. Při prosazování svých požadavků italská fašistická **zdůrazňovali historickou tradici římského impéria** - požadovali zřízení silného státu a expanzní politiku.
- v roce 1921 se konal ustavující sjezd fašistické strany** (založena na vůdcovském principu), v jejímž čele stál **Benito Mussolini**. V roce 1922 se fašisté zmocnili vlády a B. Mussolini se stal **ministrským předsedou**. Fašisté obsadili nejdůležitější úřady a místa ve vládě a v **Itálii postupně zavedli režim fašistické diktatury - zrušeny všechny strany kromě fašistické, političtí odpůrci souzeni vojenskými soudy, cenzura tisku**.
- v roce 1923 Mussolini jmenoval **Velkou fašistickou radu nadřazenou vládě i parlamentu**, která byla **nejvyšším státním orgánem** (předsedal jí Mussolini) a **vládla státu pomocí dekretů**. Fašisté v Itálii zavedli silnou státní kontrolu hospodářství, zakázali nefašistické odbory, stávkové akce a omezovali další ekonomická práva pracujících.
- v roce 1929 byly podepsány **Lateránské dohody mezi italskou vládou a Vatikánem** - tím vznikl **vatikánský stát**
- po ovládnutí Itálie se Mussolini zaměřil na Afriku a **obsadil Etiopii** – Itálie se znovu stala koloniální mocností (impériem)

Po vítězství v Itálii se fašismus rozšířil i do dalších evropských i mimoevropských zemí. Své přívržence našel v **Řecku, Albánii, Rumunsku, Bulharsku, Turecku, Maďarsku, Ekvádoru, Bolívii, Brazílii a Argentíně**.

Nejhorší podoby dosáhl fašismus v podobě nacionálního socialismu = nacismu v Německu.

Německo

- období německých dějin **od porážky v první světové válce do nástupu Hitlera k moci (1919-1933)** se nazývá **obdobím Výmarské republiky**. V jejím čele stál **generál Hindenburg**. Výmarská republika představovala snahu o vybudování **fungujícího demokratického systému v Německu**. V tomto období se však začala zhoršovat hospodářská situace Německa a platby válečných reparací překročily možnosti německé ekonomiky.
- v roce **1923 se Hitler pokusil o puč** v Mnichově (mnichovský pivní puč – první pokus o státní převrat). Byl zatčen a odsouzen. Strana NSDAP byla zakázána a rozpuštěna.
- ve vězení strávil Hitler necelý rok a **své názory (ideový program strany) shrnul v knize Mein Kampf**. Objevují se v ní čtyři hlavní myšlenky – **antisemitismus, vůdcovský princip řízení státu, velkoněmecký nacionalismus a militarismus**.
- po svém propuštění Adolf Hitler obnovil NSDAP a snažil se získat moc legálními prostředky. V období 1925 - 1929 se vyhrané straně NSDAP nedařilo. Německo hospodářsky rostlo a šlo k demokracii. Hitlerova NSDAP se v roce 1928 sice zúčastnila voleb, ale nebyla úspěšná, proto **Hitler zaměřil svou propagandu na střední vrstvy společnosti i na rolníky a dělníky a snažil se využít jejich obav z ekonomické nestability a všeobecné nespokojenosti Němců s poválečným uspořádáním - Versailleským systémem**. Sliboval zrušení Versailleské smlouvy, militarizaci, sjednocení národa v hranicích říše a územní expanzi.
- **S hospodářskou krizí se situace mění a NSDAP zažívá volební úspěch**. V letech 1930-32 ale není schopna sestavit vládu, až v roce 1933 získává NSDAP 44 % hlasů a úřad říšského kancléře, což v podstatě znamenalo konec Výmarské ústavy.
- **Za tvrdé, neúprosné politické kampaně zachvátil 27. února 1933 budovu Říšského sněmu požár, z něhož Hitler obvinil komunistická hnutí**, vydal dekret **„Na ochranu lidu a státu“** a zahájil teror proti komunistům. Hitler zakládá lidové soudy a **pozastavuje platnost těch částí ústavy, které zaručovaly občanská práva**. Z často vykonstruovaných procesů jsou odsouzení posíláni do koncentračních táborů (například v Dachau).
- **NSDAP se stala v roce 1933 jedinou legální stranou v Německu – ostatní strany byly zakázány**. Tím byla **dokončena likvidace parlamentní demokracie** a bylo schváleno i **vystoupení Německa ze Společnosti národů**.
- Adolf Hitler nařídil v roce **1934 likvidaci svých odpůrců** (vrcholných představitelů SA - Röhm) - **pro tento masakr se vžil název „Noc dlouhých nožů“**. Akci provedly polovojenské jednotky SS (založeny roku 1925 k ochraně funkcionářů NSDAP). SS vedené od roku 1929 Heinrichem Himmlerem se posléze prosadí jako samostatná složka, jako obávaný bezpečnostní aparát – **Gestapo, státní tajná policie**.
- **V roce 1934 umírá prezident Hindenburg a Hitler zákonem spojuje prezidentskou a kancléřskou funkci – nadále upřednostňuje oslovení „der Führer“, vůdce**.
- **Oblíbenost nacistů v Třetí říši stoupala díky národnímu hospodářskému růstu. Zbrojení dalo práci nezaměstnaným, stavěly se budovy, byty a dálnice. I pořádání olympijských her v Berlíně v roce 1936 Hitler využil k propagaci nacismu**. Oblíbenost „vůdce“ se zvyšovala a nacionalismus Němců přerostl v šovinismus.
- Přijetím **norimberských zákonů 15. září 1935 (Zákon na ochranu německé krve a cti)** se z Židů stali občané druhé kategorie. **Tyto tvrdé rasové zákony měly ospravedlnit kruté zacházení s Židy. Zbavily je občanských i politických práv, omezily jejich vlastnictví**. (Antisemitské zákony se postupně rozšiřovaly i na dobyté země během 2. světové války.)
- **Vyvrcholením represí proti židovskému národu se stal pogrom v noci z 9. na 10. 11. 1938 - tzv. křišťálová noc**. Rozzuřené davy a oddíly SS se mstily za vraždu německého úředníka na velvyslanectví v Paříži židovským mladíkem. **91 Židů přišlo o život, 7000 židovských obchodů bylo spolu s židovskými školami a synagogami vypleněno a zapáleno. Na 30 000 Židů bylo zatčeno a posláno do koncentračních táborů a židovská komunita musela zaplatit odškodné 1 miliardu marek**. Židovské obchody byly předány do „árijských rukou“.
- **V rozporu s Versailleskou mírovou smlouvou Hitler neustále zvyšoval stavy své armády. Zavedl všeobecnou brannou povinnost a budoval letectvo. Vyzbrojování zdůvodňoval nepovoleným růstem armády SSSR a Francie**.
- **V roce 1936 Německo obsadilo Porýní** a zdrženlivost západních mocností povzbudila Hitlera k dalším dobovačným plánům.
- **V březnu 1938 vstoupily německé jednotky do Rakouska a to bylo připojeno k třetí říši**.

- **Se souhlasem Británie, Francie a Itálie Hitler připojil k říši i československé pohraniční oblasti (září 1938) a v březnu 1939 vytvořil z Čech a Moravy protektorát - Protektorat Böhmen und Mähren** a ze Slovenska loutkový stát.
- Se svými stoupenci - ministrem letectví **Hermannem Göringem**, ministrem propagandy **Josephem Goebbelsem** a **Heinrichem Himmlerem**, vůdcem SS a velitelem Gestapa – se odvážil rozpoutat druhou světovou válku.

NSDAP = Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei

- označovaná jako **nacistická strana** – název vznikl spojením a zkrácením slov **nacionální a socialisté**.

K hlavním znakům nacismu patřil **krajní šovinismus, revanšismus (revanšismus je tendence odplácet, hlásá útočnou válku k odčinění porážky), rasismus, antisemitismus a pangermanismus**. Strana používala sociální a nacionální demagogii a teror proti svým skutečným či domnělým oponentům.

Propagandisticky těžila jednak z odmítání mírových smluv ukončujících první světovou válku, jež Německu jako poraženému státu vnutily vysoké válečné reparace a další omezení, jednak z antisemitismu a šovinismu části Němců, a konečně z ekonomických dopadů první světové války, hyperinflace a později také Velké hospodářské krize na obyvatelstvo.

V čele NSDAP stál po většinu její existence Adolf Hitler, **kteřý zavedl v Německu nacistickou totalitu, jež se u moci držela 12 let (1933 – 1945)**, kdy bylo Německo poraženo ve druhé světové válce.

V roce 1945 byla nacistická strana Mezinárodním vojenským tribunálem během Norimberského procesu prohlášena za zločineckou organizaci.

Velkou roli při prosazování nacistických požadavků a při cestě nacistů k moci sehrály **úderné oddíly SA (Sturmabteilung, velitel Röhm), ochranné jednotky SS (Schutzstaffel) a úderné oddíly mládeže – Hitlerjugend.**

Vznik NSDAP

V 90. letech 19. století začaly v českém pohraničí vznikat **německé nacionální dělnické svazy**, které byly **namířeny proti rostoucímu vlivu demokratických sil**. V roce **1904 se transformovaly do Deutsche Arbeiterpartei**, ta si ale nezískala mnoho přívrženců a před první světovou válkou skoro zanikla.

V roce **1919 byla obnovena a v roce 1920 se v Mnichově konal ustanovující sjezd, kdy získala název NSDAP. Mezi autory programu patřil i Adolf Hitler.**

Program NSDAP zahrnoval - **zrušení Versailleské mírové smlouvy, návrat ztracených území, právo na životní prostor, vyloučení Židů z německé společnosti, odstranění vlivu zahraničního kapitálu, zabezpečení prosperity střední třídy, provedení pozemkové reformy. Poprvé se zde objevují projevy rasové nesnášenlivosti vůči Židům**. Program NSDAP jí získal mnoho přívrženců a finanční podporu z okruhu průmyslníků.

V červenci **1922 převzal Hitler vedení strany. Jeho nejbližšími spolupracovníky se stali Hermann Göring, Rudolf Hess a Alfréd Rosenberg**. Strana začala být budována na **vůdcovském principu, kult vůdce – Führera**.

Hitler v rámci strany vyhlásil nový plán - **Drang nach Osten – tažení na Východ**, kde se měly uplatnit nacistické dobovačné plány.

Komunismus

Komunistický režim se formoval již za Leninova vedení a prohloubil se po nástupu Stalina k moci. Stalin se chopil moci po vítězství nad L. D. Trockým a nastolil plnou **osobní diktaturu**.

Během 30. let proběhla **kolektivizace zemědělství a industrializace**. Stalin a jeho spolupracovníci vytvořili systém, ve kterém byla veškerá moc soustředěna v rukou vedení Komunistické strany Sovětského svazu a tajné policie. Zastánci odlišných politických koncepcí v komunistické straně byli fyzicky zlikvidováni. Stalin **vypracoval teorii o**

zostřování třídního boje za socialismu, podle níž zahájil fyzickou likvidaci nepřátelských tříd. Mimostranická opozice byla zcela eliminována (její členové popraveni nebo umístěni do gulagů).

Své osobní autoritě podřídil činnost **Komunistické internacionály.** **Internacionála byla mezinárodní organizace komunistických stran založená v březnu 1919,** která řídila komunistické strany v jednotlivých zemích ze svého moskevského centra. V této době se nazývala **Komintern.**

Vláda Stalina v Rusku (SSSR) se někdy nazývá stalinismus. Stalinismus představuje úplné splynutí politické a ekonomické moci. Veškerou moc ve státě má komunistická strana.

Stalin zavedl demokratický centralismus (centrální orgán dohlíží na funkci ostatních orgánů). K potlačování odporu používal masový policejní teror. **Společnost byla izolována,** neměla dostatek informací, nebyla informována o tom, co se děje ve světě, dostávala pouze oficiální informace. Politická moc také předepisovala myšlení obyvatel ve státě. Sovětský sociálně politický systém se pokládal za nadřazený vůči ostatním sociálně politickým systémům. (O masových represích sovětského režimu podává informace ruský spisovatel Alexandr Solženicyn, který získal Nobelovu cenu za literaturu za své dílo Souostroví Gulag.)